

Despre monografia „Psihologia Poporului Român. Profilul Psihologic al Românilor”. Un eveniment în psihologia românească (A Review of “Psychology of Romanian People. Psychological Profile of Romanians” Monograph. An Event in Romanian Psychology)

ANCA DOBREAN

Departamentul de Psihologie Clinică și Psihoterapie, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, str. Republicii nr. 37, 400015 Cluj-Napoca

This is a book review discussing the monographic work titled *Psihologia Poporului Român. Profilul Psihologic al Românilor* (Psychology of Romanian People. Psychological Profile of Romanians), authored by professor Ph.D. Daniel David, that is to be published by the Polirom Publisher. Our critical analysis argues that this is an outstanding approach in understanding the psychology of Romanians, based on a rigorous scientific methodology. We briefly discuss the role of psychological tests in this monograph and its theoretical and practical implications.

Keywords: Book review, Romanians' psychological profile, Psychological testing

Profesorul Daniel David reușește în cadrul monografiei *Psihologia Poporului Român* să sintetizeze, într-o manieră excepțională, *Profilul Psihologic al Românilor*. Lucrarea care urmează să apară în luna iunie, la editura Polirom, este o monografie, care ne spune cum *sunt* românii, cum *se cred* și cum *ar putea* să fie, aducând, pentru fiecare aspect, argumente pe baza unor măsurători adecvate, înțelegând, astfel, în final, și discrepanțele între cum *sunt* și cum *se cred* românii. Scrisă din perspectiva psihologului cu formare prin excelență experimentală și cognitivă, lucrarea aduce, inteligent, similitudinile și diferențele psiho-logice observate între indivizi la nivelul analizei grupurilor și ne oferă astfel o imagine actuală a trăsăturilor psihologice ale românilor. Este prima lucrare de acest tip realizată în spațiul cultural românesc, scrisă într-o manieră științifică, bazată pe dovezi empirice, și care argumentează concluziile pornind de la date obținute în majoritatea cazurilor, pe baza analizei rezultatelor la probe psihologice validate științific.

Lucrarea este una complexă, integrând date și cunoștințe din psihologie, teoria culturii, biologie/genetică și ecologie, într-o abordare multi-nivelară din perspectiva teoriei complexității, într-o paradigmă multi-, inter- și transdisciplinară. Inte-

grarea acestor cunoștințe într-un profil psihologic necesită atât o pregătire teoretico-metodologică complexă (pentru a deriva corect concluziile din rezultatele obținute), cât și o experiență psihologică practică (pentru a integra concluziile într-un profil cu sens psihologic). După părerea mea, nu mulți autori ar putea integra aceste informații complexe într-un profil psihologic cu sens, astfel de monografii fiind, de obicei, realizate în echipe largi și mixte. Deși a utilizat un număr mare de consultanți științifici din diverse domenii analizate în monografie – cercetători din țară și străinătate de top -, profesorul David a riscat și și-a asumat singur elaborarea monografiei, pornind de la formarea sa interdisciplinară în științe cognitive (incluzând și psihologia evoluționistă) și medicină bio-comportamentală (incluzând și consiliere genetică), pe un fond experimental. Analizând atent concluziile lucrării, care sunt, în majoritatea lor, legate de psihodiagnostic, consider că derivarea lor din rezultatele prezentate este la nivelul standardelor domeniului, iar integrarea lor în profilul psihologic reflectă clar și talentul autorului de psiholog practicant (ex. de clinician și psihodiagnostician).

În cadrul psihologiei științifice, probele psihologice sunt instrumentele consacrate prin care sunt

măsurate constructele cu care operăm. Istoria lor începe o dată cu debutul psihologiei științifice, mai bine de o sută douăzeci și cinci de ani în urmă. În 1890, psihologul american James McKeen Cattell notează, într-o manieră explicită, faptul că „...Psihologia nu poate atinge exactitatea științelor naturii decât dacă își asumă o abordare experimentală și psihometrică...”, iar ceea ce a urmat a fost dezvoltarea unui întreg arsenal de teste psihologice menite să fie utilizate la scară largă în contexte diverse: clinic, educațional/școlar, organizațional în scopuri diverse (autocunoaștere, selecție, orientare etc.) (vezi și Evers și colab., 2012).

În România, studiul științific al psihologiei debutează la începutul secolului XX, odată cu introducerea programelor la București (prin Constantin Rădulescu-Motru), la Cluj-Napoca (prin Florian Ștefănescu-Goangă) și la Iași (prin Eduard Gruber) (vezi David și colab., 2002). Psihologia românească a fost, prin acești fondatori, conectată cu știința internațională și activă cultural în România. După o dezvoltare treptată, până în anii 1970, psihologia este interzisă de regimul comunist ca specializare în universități din 1977. Astfel, în 1990, după revoluția anticomunistă, psihologia este reintrodusă ca specializare în universități și trebuia să recupereze decalajul enorm față de rezultatele cercetărilor existente internațional. Testele psihologice adaptate în limba română au început să se dezvolte timid, iar la începutul anilor 2000, s-au realizat primele studii de adaptare națională a unor instrumente psihometrice recunoscute internațional. Fără aceste instrumente consacrate nu se puteau realiza comparații între diferite țări/societăți/culturi și nici nu puteam avea o cercetare sau o practică psihologică la nivelul celor de nivel internațional. Au fost publicate, treptat, începând cu 2004, adaptări naționale ale unor teste de aptitudini cognitive, ale unor teste de personalitate sau care se adresau diferitelor categorii clinice, în scop de screening, evaluare, sau de psihodiagnostic. Au trecut de atunci suficienți ani în care s-au acumulat date psihometrice relevante, care nu au fost exploatare în context intercultural decât rar sau limitat, la anumite domenii.

Ca cercetător și cadru didactic în domeniu, m-am implicat în adaptarea unor instrumente internaționale în România, individual (ex. Dobrean și colab., 2008) și în echipe internaționale (ex. Rescorla și colab., 2011; Rescorla și colab., 2013 etc.). Profesorul David a fost la rândul său implicat în astfel de demersuri, ceea ce îi conferă expertiza necesară înțelegerii psihometriei și demersurilor interculturale. Unele din instrumentele adaptate de mine în țară (ex. testele de inteligență Raven - RPM plus - și WISC-IV, sistemul de evaluare ASEBA etc.) au fost incluse de

profesorul David în monografia analizată aici, inclusiv prin analize secundare de date. Am urmărit cu atenție aceste analize și modul de includere a testelor în monografie, prin prisma standardelor avute de consorțiul internațional, atunci când am publicat sau adaptat aceste instrumente. Din această perspectivă pot să spun ferm că profesorul David are meritul de a realiza creativ, dar riguros, o integrare a acestor date obținute la diferite instrumente psihometrice, astfel încât să realizeze un profil psihologic complex al românilor.

Acest profil cuprinde analiza trăsăturilor de personalitate ale românilor (aptitudini, temperament/caracter), caracteristicile cognitive, mecanismele defensive și sănătatea mintală, profilul emoțional și al relațiilor interpersonale, profilul muncii și al stilului de conducere.

Din perspectiva profilului psihologic de adâncime, românii se pot caracteriza similar altor popoare din țări/culturi democratice dezvoltate: cu un bun potențial intelectual și creativ și cu un stil de învățare modern; la nivelul profilului psihologic de suprafață, mediul cultural nu a favorizat însă exprimarea potențialului pe care îl au românii. Apoi, autorul sintetizează rezultatele, într-un model cognitiv, conform căruia, răspunsurile subiectiv-emoționale, comportamentale și psihobiologice, specifice sau transsituaționale (de personalitate), rezultă din modul în care sunt prelucrate cognitiv: evenimentele de viață. Este discutat rolul cauzal al factorilor cognitivi în cadrul profilelor de adâncime/suprafață și rolul mediului cultural ca liant între profilul de adâncime și cel de suprafață, indicându-ne cum putem schimba mediul cultural pentru a activa profilul de adâncime.

Aceste dezvoltări teoretico-metodologice - distincția între profilul psihologic de adâncime și cel de suprafață și modelul cognitiv propus exploratoriu (așa cum ne spune autorul) -, deși derivate din teorii psihologie majore (ex. Beck, 1976; David și colab., 2010; Ellis, 1994), sunt inovative, cu potențial de dezvoltare ca paradigmă de lucru în domeniu. Studiile viitoare merită să exploreze această paradigmă propusă de profesorul David, care prezintă explicit idei existente oarecum tacit sau disperat în literatura psihologică de specialitate (vezi conceptele de *deep/core versus surface beliefs/cognitions*; *deep versus shallow processing* etc.), dar neintegrate și/sau prezentate explicit în forma propusă în monografie și mai ales cu această aplicație. Probabil că această paradigmă va genera multe cercetări viitoare. Deși am remarcat aceste dezvoltări teoretico-metodologice, trebuie, însă, să adaug, imediat, că, totuși, validitatea concluziilor monografiei nu depinde în mare măsură de acestea. Într-adevăr, practic, monografia se bazează pe

concluzii derivate din analiza rezultatelor la mai multe anchete psiho-culturale și teste psihologice, paradigma propusă de Profesorul David fiind doar un cadru de integrare al lor, nu o condiție de validitate a acestora. Așadar, deși aceleași concluzii stau în picioare cu sau fără paradigma de interpretare propusă de profesorul David, trebuie să recunosc că această paradigmă este una care accentuează comprehensiunea concluziilor și este extrem de provocatoare teoretico-metodologic și sub aspectul implicațiilor practice. Timpul va arăta, dacă această paradigmă va reuși să genereze cercetări specifice (ex. de tip *puzzle*, cum se exprima Kuhn, 1976) sau va rămâne doar un cadru interesant și util de integrare a rezultatelor și concluziilor din această monografie.

Din punct de vedere al implicațiilor practice, lucrarea are, în primul rând, rolul unui proces de autocunoaștere, proces fundamental în a satisface nevoia omului de predictibilitate, sens și semnificație. De asemenea, lucrarea este un punct de plecare esențial în scopul conturării unor politici publice și ghidării decidenților la diferite niveluri în procesele de dezvoltare socială. Politicile publice trebuie să aibă la bază analize care să fie bazate pe înțelegerea profilului psihologic al oamenilor unei țări. Așa cum arată corect profesorul David în monografie, dacă un astfel de proiect nu se pliază pe psihologia românilor, acesta nu poate avea succes. Nu în ultimul rând, așa cum și-a dorit profesorul David, lucrarea este o contribuție a psihologiei moderne la cultura românească, dincolo de limitele domeniului psihologiei, aducând această componentă de cultură bazată pe cunoaștere și pe dovezi (*knowledge/evidence-based culture*). În acest sens, profesorul David deschide și în țară o tradiție larg răspândită în țările occidentale, și anume, cea a oamenilor de știință ca gânditori culturali, în spiritul celor pe care îi menționează și autorul în monografie: Aaron T. Beck (Universitatea Pennsylvania), Richard Dawkins (Universitatea Oxford), Daniel Dennett (Universitatea Tufts), Stephen Hawking (Universitatea Cambridge), Steven Pinker (profesor la Universitatea Harvard) etc. Într-adevăr, psihologia românească a ajuns, astăzi, la o maturitate care să-i permită acest discurs cultural, iar profesorul David, ca cel mai citat psiholog din România la nivel internațional (vezi Dobrea și Matu, 2015), este un excelent model în acest sens, continuând, astfel, și tradiția mentorului său, profesorul american Aaron T. Beck (profesura domnului David poartă, de altfel, chiar numele „Aaron T. Beck”). Într-adevăr, o astfel de extensie a teoriilor cognitiv-comportamentale de la individ la societate a fost inițiată de eminentul profesor american Aaron T. Beck (2000), când a extins teoria

cognitiv-comportamentală de la individ la aplicații societale, vorbind despre promovarea bunăstării psihologice a națiunilor și reducerea problemelor globale (ex. terorism). Profesorul David se înscrie, astfel, prin această monografie, în acest demers internațional.

Profesorul David a făcut eforturi să formuleze concluziile într-un limbaj accesibil, lăsând doar secțiunea de rezultate într-un limbaj mai tehnic. Mai mult, am simțit mereu efortul de a vorbi respectuos și cu grijă despre români, într-un limbaj și cadru academic, pe fondul unui patriotism modern, dorind să se delimiteze atât de discursurile patriotarde, care ne mențin în izolare, cât și de cele injurioase la adresa românilor, care ne mențin în defensivitate. Stilul place mediului academic și moderaților, dar probabil va nemulțumi ambele extreme menționate mai sus.

Deși profesorul David este recunoscut în comunitatea psihologilor pentru stilul clar și logic în care scrie, facilitând, astfel, înțelegerea textelor sale, de data acesta, trebuie să remarc că, în ciuda caracterului logic și clar al concluziilor, din cauza volumul foarte de mare de informație, monografia este complexă și pe alocuri complicată, astfel că, probabil, multe concluzii nu vor putea fi înțelese ușor de cei care nu sunt specialiști în psihologie. Acest lucru poate reduce din impactul practic al monografiei, autorul trebuind să jongleze cu limbajul pentru a satisface nu doar profesioniștii din domeniu, dar și oamenii de știință din alte domenii și publicul larg, toți interesați într-o astfel de temă. Probabil că multe din aceste concluzii vor putea fi clarificate prin conferințe și dezbateri cu cei interesați, dar nespecialiști în psihologie.

În concluzie, consider monografia profesorului David ca un eveniment în psihologia românească, care semnifică atât o maturizare a psihologiei românești, prin abordarea riguroasă și elegantă a unor teme de anvergură și sensibile social, cât și o recuperare a tradiției vechi a psihologiei românești, un angajament cultural al acesteia, prin ancorarea științei și a oamenilor de știință în discursul cultural, după modelul țărilor occidentale.

Bibliografie

- [1] A. T. Beck, 1976, *Cognitive therapy and the emotional disorders*, New York: International Universities Press.
- [2] A. T. Beck, 2000, *Prisoners of Hate: The Cognitive Basis of Anger, Hostility, and Violence*, Harper Perennial: New York.
- [3] J. M. Cattell, 1890, Mental tests and

- measurements, *Mind*, 15, 373-381.
- [4] D. David, M. Moore, A. Domuta (Dobrean), 2002, Romanian psychology on the international psychological scene: A preliminary critical and empirical appraisal, *European Psychologist*, 7(2), 153.
- [5] D. David, S. Lynn, A. Ellis, 2010, *Rational and irrational beliefs in human functioning and disturbances: Implications for research, theory, and practice*, Oxford University Press.
- [6] A. Dobrean, S. Matu, 2015, Internationally active, visible, high impact, and eminent Romanian psychologists: A quantitative analysis. *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*, 15, 135–146.
- [7] A. Dobrean, J. Raven, M. Comøa, C. Rusu, R. Balazsi, 2008, The Romanian standardisation of the Standard Progressive Matrices Plus: Sample and general results. În Raven, J., & Raven, J. (coord.), *Uses and abuses of intelligence: Studies advancing Spearman and Raven's quest for non-arbitrary metrics*. Royal Firework Press: New York.
- [8] A. Ellis, 1994, Reason and emotion in psychotherapy: A comprehensive method of treating human disturbances. Carol Publishing Group.
- [9] A. Evers, J. Muñiz, D. Bartram, D. Boben, J. Egeland, J. R. Fernández-Hermida, T. Urbánek, 2012. Testing practices in the 21st century: Developments and European psychologists' opinions. *European Psychologist*, 17(4), 300.
- [10] T. S. Kuhn, 1996, *The Structure of Scientific Revolutions* (3rd coord.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- [11] L. A. Rescorla, A. Dobrean, F. C. Verhulst, 2011, International comparisons of behavioral and emotional problems in preschool children: Parents' reports from 24 societies, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(3), 456–467.
- [12] L. A. Rescorla, A. Dobrean, F. C. Verhulst, 2013, Cross-Informant Agreement Between Parent-Reported and Adolescent Self-Reported Problems in 25 Societies, *J Clin Child Adolesc Psychology*, 42(2), 62-73.

Autor corespondent: ancadobrean@psychology.ro